

UDK 272-752-051:37

272-472(062)

303.64

<https://doi.org/10.53745/bs.93.1.2>

Primljeno: 30. 8. 2022.

Prihvaćeno: 3. 2. 2023.

Pregledni rad

LABORATORIJ DIJALOGA NEKI ELEMENTI FORMACIJE KATEHETA PREMA DIREKTORIJU ZA KATEHEZU

Jadranka GARMAZ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu

Ulica Zrinsko-frankopanska 19, 21 000 Split

jadranka.garmaz@gmail.com

Sažetak

U radu se predstavljaju i analiziraju smjernice za formaciju kateheta. Sukladno trećem i četvrtom poglavlju prvog dijela *Direktorija za katehezu*, istražuju se važni elementi formacije kateheta. Metodom analize tekstova ističu se, analiziraju i interpretiraju glavni kriteriji te formacije, njezina struktura i aktualizacija u današnjem kontekstu. Budući je formacija kateheta dijaloški proces, ona se uspoređuje s laboratorijem u kojem se pokušavaju iznaći odgovarajuća rješenja za današnje izazove u katehezi. U prvom dijelu rada se izdvajaju, predstavljaju i dijelom analiziraju glavni elementi formacije kateheta, a u drugom se ističu smjernice upućene odgovornima za katehezu. Na kraju se predstavlja nekoliko primjera formacije kateheta u zemljama iz našeg okruženja.

Ključne riječi: kateheza, kateheta, formacija kateheta, naslovnici kateheze, kriteriji formacije, laboratorij dijaloga.

Uvod

Društvene promjene i paradigme u učenju i posredovanju znanja iziskuju nove oblike promišljanja o vlastitom radu, ulozi vjeroučitelja i katehete. Pritisnuti paradigmom uspjeha,¹ današnji učitelji, vjeroučitelji i katehete obrazuju se u

¹ Globalizacija odgoja usko je vezana uz ekonomizaciju i tehnologizaciju odgoja, tj. uz globalno-tržišno usmjerenje. Usp. Milan MATIJEVIĆ – Vesna BILIĆ – Siniša OPIĆ, *Pedagogija za učitelje i nastavnike*, Zagreb, 2016., 82.

kontekstu koje sebe naziva društvom aktivnosti, društvom uspjeha i znanja.² U takvom svijetu s mnogo izazova teško je pronaći smjernice za formaciju vodećih osoba, lidera, učitelja i kateheta jer se svakom konceptu u kojem se uči o dobrom vođenju³ čini da nešto nedostaje za specifičnu izobrazbu učitelja, vjeroučitelja i kateheta. Brze promjene u paradigmi učenja iziskuju prilagodbu i usvajanje novih kompetencija. Tako se veliki učitelji današnjice ne nalaze nužno osobno prisutni u učionicama, u crkvama, školama ili na fakultetima. Mnogi od njih dobri su komunikatori⁴ koji su virtualno prezentni u medijskom prostoru, koji sve više širi svoj utjecaj na obrazovanje i formaciju djece i mladih.⁵ Ipak, jedno obilježje krasi sve velike učitelje bilo da su neposredno nazočni u učionici bilo da su davno kroz povijest postojali ili da su dostupni klikom miša. To je autentičnost, stav da je stvar o kojoj je riječ zaista istinita ili pak vlastita uvjerenost u ono što govori.⁶ Kada je riječ o učitelju vjere, kateheti, o onome koji u Crkvi kao u narodu Božjem,⁷ komunicira i prenosi Božju ljubav⁸ još je više potrebna autentičnost,⁹ uvjerenost u istinitost vjere, zadivljenost, zagledanost u Krista i zajedništvo s njime.

U ovom radu analizira se poziv katehete, specifičnost njegove službe i elementi njegove formacije. *Direktorij za katehezu* katehetu¹⁰ naziva kršćaninom ko-

² Takvo ubrzano, na uspjeh, rezultat, cilj i zadatak usmjereno društvo neki autori nazivaju *društvom dopinga*. Usp. Byung-Chul HAN, *Društvo umora. Prošireno izdanje s esejima Društvo burnouta i Uzvišeno vrijeme*, Zagreb, 2020., 43.

³ Prema Ruth C. Cohn jedan od koncepata dobrog vođenja koji cilja posredovanju osobnih, metodičkih i društvenih kompetencija je interakcija usmjerena na temu. Usp. Jadranka GARMAZ, Living learning in higher education: myth or reality? Theme-Centered Interaction (TCI) at the Catholic Faculty of Theology in Split, u: Patrik DZAMBO – Jadranka GARMAZ – Bernhard GRÜMME (ur.), *Religiöse Bildung in Europa. Exemplarische Einblicke in eine komparative Religionspädagogik*, Berlin, 2019., 12-19.

⁴ Ključ dobre komunikacije nalazi se u osnovnom stavu prihvaćanja primatelja kao osobe. Usp. Smiljana LEINART NOVOSEL, *Komunikacijski kompas*, Zagreb, 2015., 26.

⁵ Usp. Denis BARIĆ, Inicijalna formacija vjeroučitelja: izazov Crkvi i školi, u: *Obnovljeni život*, 68 (2013.) 3, 339-352.

⁶ Velike učitelje krasi još jedna važna kompetencija, a to je samorefleksija ili samovrednovanje. Usp. Martin PHILIPPS, Denkst du noch (nach) oder reflektierst du schon? Reflexion mit TZI in der Ausbildung von Lehrpersonen, u: *Themenzentrierte Interaktion*, 36 (2022.) 1, 84-92.

⁷ Papa FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2013., br. 111-134 (dalje: EG).

⁸ Papa FRANJO, *Fratelli tutti – Svi smo braća. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu* (4. X. 2020.), Zagreb, 2020., br. 4 (dalje: FT).

⁹ Usp. Denis BARIĆ, Kerigma u izgradnji autentičnosti navjestitelja, u: *Bogoslovska smotra*, 90 (2020.) 3, 685-697.

¹⁰ Kateheta je kršćanin koji prima određeni Božji poziv koji ga, kad je prihvaćen u vjeri, osposobljava da može izvršavati službu prenošenja vjere i obavljati zadaću uvođenja u kršćanski život. Usp. PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING NEW EVANGELIZATION, *Directory for Catechesis*, London, 2020., br. 112. (dalje: Direktorij).

ji prima određen Božji poziv da može izvršavati službu prenošenja vjere i obavljati zadaću uvođenja u kršćanski život. Tu službu i poziv ovaj rad želi istražiti i prikazati. Tim više jer je *Direktorij za katehezu* objavljen 2020. godine, a u vrijeme pisanja ovoga rada nije objavljen službeni prijevod na hrvatskom jeziku.

1. Poziv katehete i naslovnici katehetske službe

U Direktoriju se kateheza predstavlja kao dio evangelizacijskog zamaha koji je nadahnut katekumenatom.¹¹ Za razliku od školskog vjeronauka, koji u ambijentu škole želi razviti religioznu senzibilnost kod učenika i posredovati sveobuhvatno religiozno znanje,¹² kateheza je usmjerena onima koji su primili prvu evangelizaciju, zanimaju se za vjeru, krenuli su putom obraćenja i žele stupiti u zajednicu kršćana, Crkvu. Novi Direktorij želi katehezu obnoviti usmjeravajući se više prema egzistencijalnom momentu vjernika kao osobe i sukladno njegovu iskustvu,¹³ njegovim odnosima i osjećajima, uvažavajući znakove vremena i uzimajući u obzir lijepo koje uzdiže dušu, želi pokazati put prema Kristu, kako bi i sam vjernik postao svjedokom vjere.¹⁴ Direktorij je strukturiran u tri dijela, od kojih svaki ima po četiri poglavlja.¹⁵ U prvom se dijelu predstavlja kateheza u evangelizacijskom poslanju Crkve. U drugom dijelu predstavlja se proces kateheze. U trećem se donose smjernice za katehezu u partikularnim Crkvama. U prvim četirima poglavljima, koji čine prvi dio, obrađuju se pitanja objave i njezina prenošenja (11-54), identiteta kateheze (55-109), katehete (11-129) i formacije kateheta (130-156). U drugom dijelu (157-282) obrađuje se pedagogija vjere (157-181), katekizam Katoličke crkve (182-193), metodologija u katehezi (194-223) i kateheza u životu osoba (224-282). Treći dio, koji donosi smjernice za organizaciju katehetskog djelovanja, obrađuje pitanja kršćanske zajednice kao subjekta kateheze (283-318), kateheze pred suvremenim kulturnim scenarijima (319-393), kateheze u službi inkulturacije vjere (394-408) i tijela u službi kateheze (409-425).

¹¹ Usp. Ana Thea FILIPOVIĆ, Novi Direktorij za katehezu. Kateheza Crkve u dinamici evangelizacije, nadahnuta katekumenatom, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 148 (2020.)10, 21-25.

¹² Usp. Andrea LEHNER HARTMANN – Viera PIRKER, *Religiöse Bildung- Perspektiven für die Zukunft. Interdisziplinäre Impulse für religionspädagogik und Theologie*, Ostfildern 2021.,171.

¹³ Usp. Direktorij, br. 197, br. 204.

¹⁴ Usp. Direktorij, br. 350.

¹⁵ Zanimljiv prikaz Direktorija predstavila je M. Mohorić na stručnom skupu vjeroučitelja 4. lipnja 2022. godine. Usp. Marijana MOHORIĆ, Glavni naglasci i teme novog Direktorija za katehezu, u: *Sojedok*, 29 (2022.) 42-51.

Služba naučavanja, kao primarna zadaća Crkve, povjerena je Crkvi da uz pomoć Duha Svetog vjerno tumači i naviješta objavljenu istinu propovijedanjem i katehetskim poučavanjem.¹⁶ Za razliku od *Zakonika kanonskog prava* iz 1917. godine, gdje se katehetska djelatnost ponajprije koncentrirala na župnika i bila je usmjerena na pripremu za sakramente, a roditelji su bili pasivni u katehetskom djelovanju, aktualni *Zakonik kanonskog prava* u kanonu 774 donosi katehetsku i pravnu novost u smislu da se katehizacija odvija pod vodstvom zakonite crkvene vlasti, a svi su članovi Crkve aktivni subjekti katehetskog djelovanja,¹⁷ te roditeljima pripada primarna uloga.

Katehetska služba¹⁸ rađa djecu Božju u krilu Crkve. Ona zauzima ključno mjesto u poslanju Crkve, neophodno za rast vjere. Kao i svaka druga crkvena služba ne može se dobiti bez kanonskog povjeravanja mjerodavnih crkvenih vlasti.¹⁹ Glavni subjekt katehizacije je rimski prvosvećenik, koji uz pomoć kolegija biskupa ima odgovornost za prenošenje vjere i katehezu. Tako je za prvotnu zadaću crkvenog poslanja, tj. za propovijedanje i katehezu odgovorna cijela Crkva, a na poseban način za to su odgovorni pastiri. Od 2013. godine nadležnost i koordinaciju te službe od Kongregacije za kler preuzima Papinsko vijeće za promicanje nove evangelizacije.²⁰ Novost u katehetskoj službi nastupila je i motuproprijem *Antiquum ministerium* od 10. svibnja 2021. godine kojim je papa Franjo uspostavio laičku službu katehete kao trajnu službu u mjesnoj Crkvi, koja se obnaša u skladu s pastoralnim zahtjevima koje utvrđuje mjesni ordinarij.

Direktorij za katehezu ističe kako je poseban poziv katehete ukorijenjen u zajedničkom pozivu Božjeg naroda pozvanog služiti Božjem naumu spašenja za čovječanstvo.²¹ Prema Direktoriju kateheta²² je kršćanin koji prima

¹⁶ Usp. *Codex Iuris Canonici*, auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus, u: *Acta Apostolicae Sedis*, 75 (1983.), pars II; hrvatski prijevod *Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, Zagreb, 1996., kan. 747 (dalje: ZKP-1983.).

¹⁷ Usp. Klara ČAVAR, Vjernici laici i nova evangelizacija, u: Elvis RAŽOV – Carmelo DOTOLO (ur.), *Misijsko i evangelizacijsko poslanje Crkve u suvremenom multikulturalnom i multikonfesionalnom društvu*, Žadar, 2019., 207-224.

¹⁸ Usp. Direktorij, br. 50-54, 110-156. U prvom dijelu Direktorij orisava narav kateheze i katehetsku službu u misionarskom izlazu, a formaciju kateheta naziva *laboratorijem dijaloga*.

¹⁹ ZKP-1983. u trećoj knjizi posvećuje 86 brojeva službi naučavanja i to kann. 747-833.

²⁰ Vijeće je utemeljio papa Benedikt XVI. dana 28. lipnja 2010. godine, a član vijeća je i kardinal Josip Bozanić.

²¹ Usp. Direktorij, br. 110

²² Kateheta je svjedok vjere i čuvar spomena na Boga. On je učitelj i mistagog koji uvodi u Božje otajstvo te pratitelj i odgojitelj onih koje mu je Crkva povjerila. Usp. Direktorij, br. 113.

poseban Božji poziv koji mu, prihvaćen u vjeri, omogućuje služenje u službi prenošenja vjere i u zadaći inicijacije u kršćanski život.²³ Direktorij za katehezu neumorno ističe da je kateheta svjedok vjere, onaj koji na sebi nosi mioniris evanđelja (FT 1). Njega Bog preko Crkve poziva u svoju službu²⁴ te on u službi riječi Božje, sudjeluje u Isusovu poslanju uključiti učenike u svoj odnos Sina prema Ocu.²⁵

Pravi protagonist svake autentične kateheze je Duh Sveti, koji kroz duboko zajedništvo s Isusom Kristom koje njeguje kateheta čini djelotvornim čovjekove napore u katehetskom djelovanju. Katehetska se djelatnost odvija unutar Crkve: kateheta je svjedok njezine žive tradicije²⁶ u mobilnim životnim prostorima koji nadilaze tradicionalnu župu.²⁷ Ostvarujući predanosti i odgovornost za stvoreni svijet, odnose s njim i u njemu, kateheta je promotor dijaloga,²⁸ zajedništva i poslanja Crkve.

²³ Pitanje poslanja, komplementarnog odnosa, ali i razgraničenja didaktičkih varijabli između školskog vjeronauka i župne kateheze pritom ostaje uvijek za promisliti i nanovo definirati. Usp. Ksenija RUKAVINA KOVAČEVIĆ, Školski vjeronauk i župna kateheza iz perspektive Crkve, škole i obitelji, u: *Riječki teološki časopis*, 51 (2018.) 1, 71-98.

²⁴ Služba katehete je zvanje i predviđeno je da se u nju postavljaju laici koji za to imaju određeno zvanje i kompetencije. Prema br. 8 motuproprija *Antiquum ministerium*: »Dobro je da se u uspostavljenu službu katehete pozivaju muškarci i žene duboke vjere i ljudske zrelosti, koji aktivno sudjeluju u životu kršćanske zajednice, sposobne za prihvaćanje, velikodušnost i bratski život, za stjecanje potrebne formacije biblijske, teološke, pastoralne i pedagoške kako bi bili pažljivi prenositelji istine vjere, i da imaju već zrelo neko prethodno iskustvo kateheze. Traži se da budu vjerni suradnici prezbitera i dakona, raspoloživi da obnašaju službu gdje bude nužno, i prožeti pravim apostolskim zanosom.« Usp. www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.html (29. VII. 2022.).

²⁵ Taj odnos ljubavi iz kojeg proizlazi milosrđe i pomirenje među ljudima česta je tema dokumenata trojice posljednjih papa. Usp. Jadranka GARMAZ – Angelina GAŠPAR, Education for Mercy – Comparative Analysis of the Pontifical Discourses, u: Jadranka GARMAZ – Alojzije ČONDIĆ (ur.), *Challenges to Religious Education in Contemporary Society*, Split, 2017., 56-72.

²⁶ Usp. Direktorij, br. 112.

²⁷ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Pastoralno obraćenje župne zajednice u službi evangelizacijskog poslanja Crkve*, Zagreb, 2021., br. 8.

²⁸ Nužnost dijaloga proizlazi iz slike trojstvenog Boga i Crkve kao naroda Božjeg. Stoga je odgoj za dijalog s Bogom, sa samim sobom i s drugima unutar Crkve, ali i sa svijetom teološki važniji od mnogih drugih odgojnih intervencija i ciljeva negoli se to na prvi mah čini. Usp. Klara ČAVAR – Vikica VUJICA, Odgoj za dijalog kao preduvjet mira. Kršćanska perspektiva odgoja za dijalog, u: *Magistra ladertina*, 13 (2018.) 1, 52-68. Također usp. Teresa PETER, *Doing Spirtual Theology. Epistemologische und Offenbarungstheologische Überlegungen*, Ostfildern, 2022., 43-46.

Kateheta je svjedok, učitelj i mistagog, suputnik i odgajatelj.²⁹ On je svjedok vjere i čuvar spomena na Boga i na Božju povijest s čovjekom.³⁰ Čuvati tu uspomenu, evocirati je u drugima i staviti u službu navještaja posebno je zvanje katehete. Svjedočanstvo života potrebno je za vjerodostojnost misije katehete radi čega je kateheta pozvan biti »uvjerljivo uvjereni vjernik«, a nikako »vjerski službenik«³¹. Prepoznajući vlastitu krhkost pred Božjim milosrđem, kateheta nikada ne prestaje biti znakom nade za svoju braću i sestre. Katehete su pozvani biti »jake vjerničke osobnosti, dakle, vjerodostojni svjedoci vjere, koji to jesu po svojem egzistencijalnom totalitetu, te po nepodijeljenom nasljeđivanju i promicanju Isusove stvari«³².

Kateheta je učitelj i mistagog koji uvodi u Božje otajstvo objavljeno na Uskrs, uskrsnuće Isusa Krista. Kao ikona Učitelja Isusa kateheta ima dvojaku zadaću – ponuditi prvi navještaj vjere (usp. EG 164) i prenijeti sadržaj vjere. Stoga se kateheta se ne smije prepuštati egoističnoj mlitavosti, sterilnom pesimizmu, duhovnoj svjetovnosti, vlastitoj samodostatnosti i komotnosti živeći neautentično svoju vjeru (usp. EG 76 – 101). Upravo suprotno, kao suputnik i odgojitelj onih koje mu je Crkva povjerila kateheta je vješt u umijeću pratnje, ima odgojne vještine, zna slušati i ulaziti u dinamiku ljudskog sazrijevanja, postaje strpljiv pratitelj s osjećajem postupnosti, poslušan djelovanju Duha.

Katehete laici su uključenošću u svijet sakramentom krštenja od posebnog značaja za katehezu. Žurno je potrebno poraditi na formiranju vjernika laika, zalagati se oko unapređenja poziva vjernika laika i uložiti maksimalne napore kako bi djelovanje vjernika laika u Crkvi bilo uzdignuto na razinu veće kompetentnosti, organiziranosti, sustavnosti i gorljivosti.³³ Važnost katehetske službe ukazuje na to da bi u biskupiji trebao postojati određen broj redovnika i laika koji se trajno predaju katehezi i pridonose joj – u zajedništvu sa svećenicima i biskupom.

²⁹ Lik odgojitelja suputnika blizak je salezijanskoj duhovnosti, ali i svakoj koja se temelji na evanđelju. »Suputništvo je jedno od osnovnih ljudskih iskustava u kojem se ljudsko biće očovječuje. Pritom je posebno pedagoški važna odgojiteljeva sposobnost za susret koja u sebi sadrži brojne paradigme odgojiteljskoga djelovanja – prijateljsku prisnost, povjerenje, odgovornost za drugoga, umijeće komuniciranja, empatijsko uživanje, postupnost i zahtjevnost, istinitost, služenje odgoju«, Niko TUNJIĆ, Lik odgojitelja u Novom zavjetu, u: *Napredak*, 151 (2010.) 2, 236-253, ovdje 236.

³⁰ Usp. Direktorij, br. 139.

³¹ Špiro MARASOVIĆ, Lik odgojitelja za treće tisućljeće, u: *Kateheza*, 20 (1998.) 1, 11.

³² Josip BALOBAN, Katolik u Hrvatskoj, u: *Svesci*, 89-90 (1997.), 101.

³³ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj*, Zagreb, 2012., br. 126-127.

Roditelji, kumovi, djedovi i bake izuzetno su važni katehete, s time da roditeljima pripada primarna zadaća kateheze, a svima drugima sekundarna. Direktorij ističe ulogu žena u katehizaciji jer one imaju vrijednu ulogu u kršćanskim obiteljima i zajednicama, nudeći svoju službu kao supruge, majke, katehete i profesionalci.³⁴ Na osobit način Direktorij ističe mlade katehete. Njihovu prisutnost Direktorij posebno ističe jer oni svojim entuzijazmom, kreativnošću i nadom daju poseban doprinos.³⁵

Direktorij propisuje i zadaće biskupa u pogledu katehetske službe. Njegova je prvotna dužnost da sam prakticira katehezu. On je prvi kateheta u biskupiji. Zatim je pozvan osigurati raširenu inkulturaciju vjere i razviti sveobuhvatan projekt kateheze osmišljen da služi potrebama naroda Božjega. U skladu s pastoralnim planovima biskupije i Biskupske konferencije njegova je uloga neizostavna u osiguravanju sredstava i ljudskih resursa da »katehete budu propisno pripremljene za svoju zadaću, temeljito učeći nauku Crkve, te također učeći teoretski i praktički psihološke zakone i pedagoške predmete«³⁶. Njegova je uloga da pažljivo prati kvalitetu tekstova i katehetskih izvora.

Uz biskupa je župnik,³⁷ prvi biskupov suradnik i zastupnik i odgovornik u vjeri.³⁸ On ima odgovornost organizirati katehetsku djelatnost povjerene mu zajednice. Proces formacije kateheta, tj. osobna pratnja procesa rasta u vjeri, posebna je uloga svećenika. Pratnja olakšava sazrijevanje čina vjere i pounutrašnjevanje kršćanskih kreposti. Njegova je uloga poticati, koordinirati i usmjeravati katehezu. Svećenici razaznaju i promiču zvanje i službu kateheta.

Direktorij navodi da su zadaće župnika u katehezi i svećenika sljedeće: trebao bi se sa stručnim, velikodušnim angažmanom posvetiti katehezi vjernika; trebao bi njegovati vezu između kateheze, liturgije i milosrđa, i u zajednici razvijati osjećaj odgovornosti za katehezu. On bi također trebao usmjera-

³⁴ Usp. Direktorij, br. 127.

³⁵ Upravo laici, u svom staležu, obavljajući svakodnevne poslove na radnom mjestu, živeći u obitelji, pomažući u župnoj zajednici, ljubeći Crkvu mogu potvrditi autentičnost svoga poslanja i ljubav prema Crkvi. Denis BARIĆ, Kerigma u izgradnji autentičnosti navjestitelja, 690: »Nakon svjedočenja, izričitog navještaja i pristanka srca, u Crkvi je svatko pozvan pronaći sebe i dati vlastiti udio u rastu Crkve, koje će biti posredovano apostolskim djelovanjem kao posljednjom etapom evangelizacijskog procesa. U tom je smislu jedan od važnih kriterija za autentičnost kerigme upravo ulazak u Crkvu, biti član Crkve, osjećati Crkvu kao nešto svoje, pridonijeti obogaćenju crkvenog zajedništva vlastitim darovima i karizmama, poštivati i obdržavati nauku Crkve, djelovati crkveno.«

³⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus – Krist Gospodin. Dekret o pastirskoj službi biskupa* (28. X. 1965.), u: *Dokumenti*, Zagreb, 72008., br. 14.

³⁷ Usp. Direktorij, br.116.

³⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis, Dekret o službi i životu svećenika* (7. XII. 1965.), u: *Dokumenti*, Zagreb 72008., br. 6.

vati katehezu na način da se uklopi u pastoralni projekt zajednice, oslanjajući se na suradnju kateheta.³⁹

Kako bi kateheza bila uspješna, potrebno je osigurati različite faze u katehezi od analize, preko planiranja, izbora sredstava i medija komunikacije, do provedbe i na kraju neizostavno evaluacije.

Župnik je spona s biskupom, stoga bi trebao osigurati vezu između kateheze u vlastitoj zajednici i pastoralnog plana biskupije, izbjegavajući svaki oblik subjektivizma u obnašanju povjerene mu službe. Kao kateheta katehetâ trebao bi se brinuti za njihovu formaciju, posvetiti se toj zadaći s najvećom pažnjom i pratiti ih u sazrijevanju vjere. Štoviše, trebao bi ojačati skupinu kateheta kao kontekst zajednice u suodgovornosti, nužnoj za autentičnu formaciju.⁴⁰

Đakoni su pozvani homiletski propovijedati, primjenjivati revnost i brigu za katehetsku pouku vjernika. Uključeni su u katehetske planove biskupija i župa, posebice u pogledu inicijativa vezanih uz prvi navještaj. Oni također moraju prenijeti Riječ Božju u svoje profesionalno okruženje. Služba đakona može se odvijati među zatvorenicima, bolesnima, starcima, izgubljenom mladeži, imigrantima.⁴¹

Kateheza je povlašteno područje za apostolat posvećenih osoba jer je život samih posvećenih osoba sam za sebe svjedok. One su u svom evanđeoskom radikalizmu svjedoci punine koju život u Kristu omogućuje. Povijest kateheze pokazuje vitalnost koju su te karizme unijele u odgojno-obrazovni rad Crkve.

2. Izabrani kriteriji za formaciju kateheta prema *Direktoriju za katehezu*

U hrvatskom društvu u kojem je desetljećima »uvelike u tijeku proces urušavanja katoličke vjere u ritualizam, konfesionalizam i sekularnost«⁴², potrebno je uložiti napore u formiranje kateheta svjedoka vjere i autentičnih učitelja vjere, pratitelja na putu vjere i kršćanskih odgajatelja. U protivnom će se vjera

³⁹ Ugrađujući pojedince u svoje zajedništvo, župna zajednica ima snagu evangelizacije i kateheze. Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, »*Da vaša radost bude potpuna*« *Io 15,11. Kateheza i rast u vjeri u današnjim okolnostima*, Zagreb, 2018., br. 111.

⁴⁰ »Promicanje službi vjernika laika u Crkvi i u svijetu integralni je dio svećeničkog poziva i u samom je središtu prezbiterskog služenja«, HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Za život svijeta*, br. 125.

⁴¹ Usp. Direktorij, 117.

⁴² Špiro MARASOVIĆ, *Kršćanska društvena svijest. Prilozi iz društvenog nauka Crkve*, Split, 2010., 246.

pretvarati u običajnost, a crkveni obredi od svetih čina sve više pretvarati u puke rituale i čine građanskog protokola. Time se crkvena služba sve više pretvara u »dijakoniju rituala a manje naviještenja i poučavanja«⁴³ pa se Crkva umjesto učiteljice kršćanskog života pretvara samo u služiteljicu obrednoga.⁴⁴

Protéklo je više od trideset godina od uvođenja vjeronauka u škole, ali proces formacije kateheta u Hrvatskoj nije sustavno organiziran, nije ostvarena revizija katehetskih itinerarija, iako postoje smjernice koje s obzirom na konkretne pastoralne prilike upućuju na adekvatna rješenja.⁴⁵

Katehetska je formacija u okvirima ustaljenih modela pastoralnog djelovanja prepuštena stihiji,⁴⁶ a maha uzimaju godišnja okupljanja vjernika, obljetnice, hodočašća koja više svjedoče o konfesionalnoj pripadnosti naroda nego o življenju vjere po katoličkim načelima. Nerijetko se za obljetnice okupi velik broj vjernika koji se izjašnjavaju da pripadaju katoličkoj vjeri, ali sami nisu usvojili vjerske istine, ne čitaju Bibliju, ne prakticiraju kršćanski moral, ne slijede učiteljstvo Crkve ili ga ne poznaju.⁴⁷

Iako je pitanje formacije kateheta prema dokumentu Hrvatske biskupske konferencije *Za život svijeta* iz 2012. goruće, čini se ipak da stanje na terenu ne nalikuje na sinodalnu⁴⁸ Crkvu, već nasuprot, izgleda da smo »navikli živjeti u svom crkvenom ambijentu u kojem tema sinodalnosti ne izgleda uvjerljivo ili ju doživljavamo kao daleku budućnost u kojoj ne prepoznamo svoje konkretne interese«⁴⁹.

Katehetska je formacija prema Direktoriju za katehezu dugotrajan proces koji, pod vodstvom Duha i u živoj utrobi kršćanske zajednice, pomaže kršćanima da se oblikuju, odnosno da otkriju svoj intimni identitet djece Božje u dubokom zajedništvu s drugom braćom i sestrama. To je proces koji se odvija

⁴³ *Isto*, 247.

⁴⁴ Usp. *Isto*, 247.

⁴⁵ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenta u župnoj zajednici*, Zagreb, 2008., br. 31, br. 45, br. 85.

⁴⁶ Usp. službene mrežne stranice Hrvatske biskupske konferencije i formacijske programe na kojima već dvadesetak godina nema katehetske škole za župne katehete, u: www.hbk.hr (2. VIII. 2022.).

⁴⁷ Oko 64% ispitanika u EVS studiji drži da je moguće biti katolikom a pritom ne slijediti učiteljstvo Crkve. Usp. Gordan ČRPIĆ – Stjepan KUŠAR, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 4, 513-563.

⁴⁸ Sinodalnost u smislu »unutarnjeg dinamizma ostvarenja dijaloga, suradnje i suodgovornost u Crkvi«. Branko MURIĆ, Promišljanje o uvjetu mogućnosti fundamentalnoteološkog utemeljenja unutarcrkvenog dijaloga, suradnje i suodgovornosti, u: *Bogoslovska smotra*, 88 (2018.) 3, 561-584, ovdje 561.

⁴⁹ Ivica HULJEV, Otpor i predanje sinodskom hodu, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 150 (2022) 2, 41-43, ovdje 41.

u srcu katehete,⁵⁰ duboko utječe na njegovu slobodu i ne može se svesti na formaciju, moralni poticaj ili ažuriranje pastoralne »tehnike«. Obrazovanje o kojem je riječ u katehetskoj formaciji cilja preobrazbi, obraćenju⁵¹ osobe koja pounutrašnjava poruku evanđelja egzistencijalno, tako da ona može biti svjetlo i orijentacija za njegov život i njegovo crkveno poslanje.

Primarna svrha formacije je osvijestiti katehetama da su kao kršteni pravi učenici Isusa Krista, djelatni djelatnici evangelizacije, te ih na temelju toga Crkva ovlašćuje prenositi evanđelje, pratiti ga u vjeri i odgajati. Formacija kateheta stoga pridonosi razvijanju potrebnih vještina za prenošenje vjere i praćenje rasta braće i sestara. Kristocentrična svrha kateheze oblikuje cjelokupnu formaciju kateheta i poziva ih da ožive katehetski put na način da se otkrije središnje mjesto Isusa Krista u povijesti spasenja.

Direktorij ističe relacijski identitet osobe katehete i cjeloživotni holistički pristup obrazovanju katehete.⁵² Formacijski kriteriji odnose se ponajprije na pozornost koja se posvećuje osobama, kvaliteti odnosa, istinama vjere, osobnom rastu i dimenziji zajednice, brizi za duhovni dinamizam i predanosti općem dobru za pomirenje. U formaciji se prema Direktoriju predlaže misio-narska i evangelizacijska duhovnost. Stil pratnje katehete uključuje viziju cjeloživotnog obrazovanja i poimanje kateheze kao holističkog odgoja. Riječ je o svojevrsnom »laboratoriju dijaloga«⁵³ u svrhu spasenja osoba.⁵⁴

To znači da formacija kateheta treba zahvatiti sve njegove dimenzije: treba pomoći da kateheta sazrije kao osoba, kao vjernik i kao apostol, treba mu pomoći njegovati relacijski identitet.⁵⁵ Dijaloški i relacijski identitet katehete svojevrsan je temeljni aksiom religioznog odgoja unutar kojeg se može odvijati odgoj vjere. Prema religijskom pedagogu Reinholdu Boschkiju upravo je »odnos« temeljni, vodeći motiv religijske pedagogije. Relacijski se identitet

⁵⁰ Ovdje se Direktorij naslanja na riječi pape Pavla VI., koji je istu misao postavio kao sržno pitanje evangelizacijskog poslanja: »Vjerujete li stvarno to što naviještate? Živite li to što vjerujete? Propovijedate li to što živite?«, u: PAVAO VI., *Evangelii Nuntiandi – Naviještanje Evanđelja. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. prosinca 1975.), br. 76.

⁵¹ Cijela Crkva je potrebna obraćenja i Riječi Božje. »U odnosu na Riječ Božju kardinal Martini ističe: 'Samo onaj koji je tu Riječ prihvatio svojim srcem može, možda, pomoći u obnovi Crkve i u osobnim pitanjima donijeti ispravne odluke«, Josip BALOBAN, *Mentalni sklop pastoralnih djelatnika i pontifikat pape Franje*, u: *Bogoslovska smotra*, 87 (2017) 1, 33-58, ovdje 49.

⁵² Usp. Blaženka s. Valentina MANDARIĆ, *Misli o odgoju i dobroti. Odgojni smjerokazi*, Zagreb, 2020., 63-64.

⁵³ Usp. Direktorij 135. Dinamika laboratorija je formacijska praksa u kojoj se uči vjeru učiniti djelotvornom prepoznavajući vrijednost proživljenih iskustava

⁵⁴ Usp. Direktorij, br. 54.

⁵⁵ Usp. Direktorij, br. 130-132.

sastoji najprije od odnosa prema samom sebi, jer se u tom odnosu očituje Božja prisutnost. On uključuje odnos prema drugome i drugotnosti drugoga u njegovoj autonomiji i međuovisnosti.⁵⁶ Naposljetku uključuje i odnos prema kontekstu kao npr. prema prirodi, ali i prema društveno-političkoj stvarnosti, prema povijesti i identitetu jednog naroda te sredstvima masovne komunikacije. Svi ti odnosi su pedagoški jer grade pozitivne emocije prisnosti, temeljnog prihvaćanja i povjerenja na kojima se konkretizira učenje vjere. Budući da su prema transcendentalnoj teologiji Karla Rahnera djeca i mladi već u odnosu s Bogom, nije nužno da oni tek korelacijom vjere i tradicije uspijevaju doći do religijskog obrazovanja ili učenja vjere. Štoviše, Boschki je mišljenja da je kroz kognitivne, afektivne i društvene poticaje potrebno subjekte senzibilizirati da već postojeće odnose tumače u svijetlu kršćanske tradicije.⁵⁷

Kada Direktorij govori o dimenziji znanja, onda naglašava da ona podrazumijeva dvostruku vjernost poruci i čovjeku u njegovu životnom kontekstu, ali i praktičnu sposobnost da s tim znanjem može načiniti korak dalje u vjeri. Dimenzije formacije trebaju promicati uravnotežen razvoj kateheze, i to počevši od aspekata s najviše deficita! Naime, katehete su ljudi koji su iskusili Božju ljubav i koji su samo zbog toga u službi navještaja kraljevstva Božjega. Katehete su dakle u prvom redu autentični evangelizatori⁵⁸ koji prožeti Kristom, nose osobno iskustvo vjere i molitve te iskreno žive ono što naviještaju (usp. EG 78-80). Ako katehete nemaju tu evangelizacijsku snagu u sebi, nemaju motivaciju, što se očituje loše obavljenim poslovima bez duha i duše, sve završava u pragmatizmu koji Crkvu pretvara u grob, a kršćane u mumije (usp. EG 8-83). Stoga dimenzije formacije kateheta trebaju poduprijeti u njihov osobni, duhovni, evangelizacijski razvoj. Formacija podupire misionarsku svijest katehete, zahtijeva određenu pratnju tijekom vremena, razvija sposobnost biti s drugima kao prirodnu sposobnost nužnu za katehezu, shvaćenu kao odgojno-komunikacijski čin.

Kateheta je prvo pozvan svoju stručnost staviti u pastoralnu službu prenošenja vjere koja se razvija kroz različite faze: od prvog navještaja koji uvodi u kerigmu, preko upućivanja koje podiže svijest o novom životu u Kristu, i posebno priprema za sakramente kršćanske inicijacije, sve do trajne formacije koja omogućuje krštenoj osobi da bude uvijek spremna »na odgovor svakomu

⁵⁶ Usp. Norbert BRIEDEN, *Paradoxien entfalten und bearbeiten. Beobachtungen zu Differenzierungspraktiken in der Religionspädagogik*, Stuttgart, 2022., 134.

⁵⁷ Usp. Reinhold BOSCHKI, »Beziehung« als Leitbegriff der Religionspädagogik. *Grundlegung einer dialogisch-kreativen Religionsdidaktik*, Ostfildern, 2003., 366-369.

⁵⁸ Usp. Denis BARIĆ, Kerigma u izgradnji autentičnosti navjestitelja, 694.

koji od vas zatraži obrazloženje nade koja je u vama« (1 Pt 3,15).⁵⁹ Kateheta je istodobno svjedok vjere, učitelj i mistagog, pratitelj i pedagog, koji podučava u ime Crkve. Taj identitet može se razvijati dosljedno i odgovorno samo molitvom, proučavanjem i izravnim sudjelovanjem u životu zajednice.⁶⁰ Formacija nadalje treba otkriti i razviti tu sposobnost odnosa, koja se izražava u spremnosti živjeti ljudske i crkvene odnose na bratski i spokojan način.

Na temelju početne ljudske zrelosti, kateheta je pozvan neprestano rasti u emocionalnoj ravnoteži, u kritičkoj svijesti, u jedinstvu i slobodi, živjeti u odnosima koji održavaju i obogaćuju vjeru.⁶¹ Stoga, kada je riječ o znanju, kateheta mora poznavati velike etape povijesti spasenja kao što su Stari zavjet i Novi zavjet te povijest Crkve, ali u svjetlu vazmenog otajstva Isusa Krista. Također mora poznavati bitne jezgre kršćanske poruke i iskustva: vjeroispovijed, liturgiju i sakramente, moralni život i molitvu, kao i glavne elemente crkvenog učiteljstva vezane uz navještaj evanđelja i katehezu.

U procesu formacije kateheta potrebno je uskladiti sintetički i kerigmat-ski karakter tako da su različiti elementi vjere predstavljeni u jedinstvenom i organskom pogledu. Formacija je stoga nužno holistička, integrativna i cjelovita. Ozbiljno uzima u obzir ljudsko iskustvo, skladno povezuje narativnu kvalitetu biblijskog sadržaja i katehetski stil teološkog sadržaja.

Neki kriteriji koje Direktorij ističe kao one koji su bitni u formaciji kateheta su sljedeći: priznavanje autonomije znanosti, razlikovanje i vrednovanje različitih psiholoških, socioloških i pedagoških teorija⁶² i doprinos humanističkih znanosti.

Praktične sposobnosti koje su potrebne za katehetsku službu osobito su usmjerene na njegovu pedagošku i metodičku formaciju. Kateheta je odgojitelj i komunikator, potrebna mu je sposobnost unutarnje slobode i besplatnosti, sposobnost komuniciranja i pričanja priče o vjeri. Stoga je potrebno dati mu

⁵⁹ Usp. <https://hbk.hr/papa-franjo-apostolsko-pismo-antiquum-ministerium-kojim-se-uspostavlja-sluzna-katehete/> (30. VII. 2022.), br. 6.

⁶⁰ Usp. PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING NEW EVANGELIZATION, *Directory for Catechesis*, London, 2020., br. 113.

⁶¹ Specifičnost kršćanskog personalizma i personalističke antropologije nalazi se u poimanju ljudske sobe bitno u njezinoj relacionalnosti prema drugome, ponajprije prema Kristu. Stoga možemo reći da je kršćanski personalizam utemeljen kristocentrično. Radi toga su, utemeljeni upravo na kršćanskom personalizmu, svi međuljudski odnosi jednog kršćanina, ako se žele nazvati kršćanskima – upravo ljubav! Ljubav koja nije pu-ki osjećaj, nego opredjeljenje za drugoga. Usp. Špiro MARASOVIĆ, *Kršćanska društvena svijest*, 21-22.

⁶² Usp. Elisabeth CALOUN – Silvia HBRINGER-HAGLEITNER (ur), *Spiritualitätsbildung in Theorie und Praxis*, Stuttgart, 2018., 175-184.

vremena za sazrijevanje pedagoškog razmišljanja, tj. pratiti ga da stekne i sam sposobnost pripreme putovanja vjere. Iz tih je razloga potrebno izraditi realan akcijski plan, kreativno koristiti jezik, tehnike i alate i provoditi pregled. Također je važno da se za vrijeme formacije katehetu osposobi za komuniciranje pripadnosti zajednici i življenje katehetske službe s osjećajem zajedništva.⁶³

Upravo radi autonomije teološke znanosti u formaciji kateheta, temeljni kriterij ili referentna točka formacije kateheta je logika križa. »Ova logika pak, osim što se u odnosu prema Bogu formalno potvrđuje kao predanje, u odnosu prema drugome kao agape, u odnosu prema sebi kao skromnost i askeza, a u odnosu prema društvu kao solidarnost, ona u sve to unosi bitno soteriološki i eshatološki aspekt, po čemu križ tek i postaje vrednota koja svim drugim, čisto humanim vrjednotama, daje kršćanski legitimitet.«⁶⁴ Po logici križa soteriološka, eshatološka i eklezijalna dimenzija vjere mogu biti prezentne u pozivu i poslanju katehete. One čine bitnu razliku tumačenja poziva i poslanja katehete od onoga kod učitelja ili odgajatelja.

Za vrijeme pisanja ovog teksta upitali smo studente jednog teološkog fakulteta za njihovo mišljenje o kompetencijama koje bi kateheta trebao posjedovati.⁶⁵ Studenti su izdvojili potrebne kompetencije katehete kao svjedoka, učitelja i pratitelja. U područje »svjedočenja vjere« istaknuli su: autentičnost, iskrenost, potpuno predanje, iskustvo susreta s Isusom Kristom, iskreno svjedočenje, dosljednost, vlastita oduševljenost porukom evanđelja i autentičan primjer vlastita života, truditi se suobličavanju s Kristom, autentičan susret s Isusom Kristom, iskustvo žive vjere koja mijenja život.⁶⁶

Za »učitelja« studenti su naveli sljedeće kompetencije: životom svjedočiti ono što uči druge, dosljednost, iskustvo i znanje, uvjerenost u ono što naučava,

⁶³ Zajedništvo, sudjelovanje i poslanje koje je Crkva izabrala za svoj put sinodalnosti očituju se i u Direktoriju kao vodeći motivi za oblikovanje katehetskih kompetencija. Usp. <https://sinoda.hbk.hr/dokumenti/pripremni.pdf> (29. VII. 2022.). Direktorij u trećem dijelu govori o organizaciji kateheze. Polazi od kršćanske zajednice kao subjekta kateheze u brojevima 283-318 i nastavlja do kraja četvrtog poglavlja tog dijela, do 425 broja u kojem je riječ o tijelima ili organizmima u službi kateheze. Pomnim čitanjem može se uočiti da katehetska djelatnost počiva i na zajedništvu i sinodalnosti.

⁶⁴ Špiro MARASOVIĆ, *Kršćanska društvena svijest*, 252.

⁶⁵ Budući da Crkva mnogo očekuje od teoloških fakulteta, trajna je zadaća promicati sveobuhvatnu formaciju teologa, kateheta i odgojitelja na tim ustanovama. Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gravissimum educationis. Deklaracija o kršćanskom odgoju* (28. X. 1965.), u: *Dokumenti*, Zagreb, 72008.

⁶⁶ »Navjestitelj, u tom smislu, nije samo prenositelj naučene nauke, nego svjedok koji životom stoji iza svoje poruke, a cilj njegova naviještanja nije posredovati puku informaciju, već doprinijeti stvaranju zajedništva Crkve«, Ivan DUGANDŽIĆ, *Navještaj i navjestitelj*. Uz 25. obljetnicu konstitucije »Dei Verbum«, u: *Bogoslovska smotra*, 61 (1991.) 3-4, 244.

oduševljenost, poniznost prilikom prenošenja znanja, pravovjernost, životno iskustvo i mudrost, razvijena socijalna i emocionalna inteligencija, razumijevanje, blagost, milosrdna ozbiljnost, znanje, autentičnost, otvorenost, istinoljubivost, uvjerenost u moralni i vjerski nauk Crkve, poslušnost crkvenom učiteljstvu, učitelj drugih mora na drugom ostaviti dojam vlastitog uvjerenja, izložiti ljepotu i važnost nasljedovanja Krista, naviještati Krista sa sjajem u očima, znanje, teološke i didaktičke kompetencije, samopouzdanje.

Za katehetu kao »pratitelja« drugoga pri sazrijevanju u duhovnom životu studenti su naveli sljedeće potrebne kompetencije: strpljenje i milosrđe, čovjek razlučivanja duhova, čovjek molitve, znati slušati, krepostan i strpljiv, raspoloživost i otvorenost za drugoga, misionarsko srce, pedagoške kompetencije, autentičnost, vjera, treba drugoga pratiti u sazrijevanju, treba razumjeti da je svaka osoba drukčija te joj pristupiti na takav način, otvorenost, susretljivost, ljubav prema svakome, vjera je mjerilo vlastitog djelovanja, iskustvo duhovnog života, strpljivost, razumijevanje, duboka istinska molitva.

Ove su izjave plod želja i nadanja studenata teologije, no jasno izriču čežnje i ideale mladih ljudi te zacrtavaju smjer koji je iz njihove perspektive bitan za formaciju i službu suvremenog kateheta.⁶⁷ Upravo je to fokus ovog rada: prema Direktoriju za katehezu pronaći smjernice za formaciju kateheta u današnjoj sinodalnoj Crkvi,⁶⁸ u kojoj su suvremene periferije postale imperativi, iako se mentalni sklop⁶⁹ pastoralnih djelatnika sporo mijenja.

2.1. Odgovorni za formaciju kateheta

U procesu širenja masovnog individualizma, hedonizma i vjersko-etičkog pragmatizma⁷⁰ sve teže je preuzeti odgovornost za formaciju kateheta i su-

⁶⁷ Ako ove izjave koje ukazuju na čežnje mlade generacije i ideale o kojima sanjaju kada je riječ i o njihovu budućem pozivu, usporedimo s onima iskusnog kateheta Patrika Höriga, profesora katehetike na visokoj školi u Kölnu, možemo naći usporedbe u kvalifikacijama i kompetencijama kateheta. Usp. Patrik HÖRING, *Performativer RU-Spielart der Korrelationsdidaktik*, u: Hans MENDL (ur.), *Religion zeigen. Religion erleben. Religion verstehen. Ein Studienbuch zum Performativen Religionsunterricht*, Stuttgart, 2016., 174-185.

⁶⁸ Sinodalna *koinonia* je prema papi Franji slika Crkve koja ima budućnost. Usp. Nikola BIŽACA, *Papa Franjo na putu k jednoj istinski sinodalnoj Crkvi*, u: *Crkva u svijetu*, 48 (2013.) 3, 275-278, ovdje 278.

⁶⁹ Josip BALOBAN, *Mentalni sklop pastoralnih djelatnika i mentalitet pape Franje*, u: *Bogoslovska smotra*, 87 (2017.) 1, 33-58, ovdje 46, bilješka 46: »Pojednostavljeno rečeno svaki mentalni sklop bilo kojeg čovjeka je komplementarnost ili sukob emocija i razuma, odnosno uma i srca. Mentalni sklop je povezan s mentalitetom čovjeka, ali i s čovjekovom *optio fundamentalis*. Tako mentalni sklop čine: svijest, emocije, razum, srce, iskustvo i duhovnost.«

⁷⁰ Usp. *Isto*, 263.

stavno formirati katehete kako to Direktorij predlaže. Da bi se ostvarila što bolja formacija i pratnja razvoja kateheta, potrebno je, prema Direktoriju, osnovati seminare i centre za njihovu obuku. Tako se predviđaju centri za inicijalnu formaciju kateheta, centri izvrsnosti, bilo biskupijski, međubiskupijski ili nacionalni, koji nadziru specijaliziranu katehetsku obuku i educiraju odgovorne za pastoral i katehezu, kao i centri za formiranje pastoralnih suradnika.⁷¹ Njihova je uloga da katehete u njima budu prožeti osjećajem poslanja kroz duhovnu formaciju, da stječu iskustvo i izvode vježbe, da prodube ritual kršćanske inicijacije odraslih kao vrijedan alat za katehezu i mistagogiju, da upoznaju smjernice kateheze svoje partikularne Crkve te da proučavaju sadržaje kateheze.

Adekvatna formacija budućih svećenika i trajnih đakona prema Direktoriju mora uključivati strast za naviještanjem evanđelja, sposobnost kateheze vjernika, sposobnost dijaloga s kulturom, razlučivanje, spremnost na usavršavanje i rad s katehetama volonterima te sposobnost kreativnog osmišljavanja načina odgoja u vjeri. Te visoko specificirane kompetencije iziskuju solidno poznavanje društveno kulturnog okruženja u kojem se odvija kateheza, poznavanje psihološko-duhovnog razvoja osobe, procese koji se događaju u grupama, kao i vođenje grupa⁷² i tako dalje.

Radi adekvatne formacije Direktorij predlaže osnivanje centara i viših instituta za katehezu. Tako se predlaže osnivanje centara visoke razine za katehetske stručnjake i viših instituta za stručnjake katehetike, tj. pravih sveučilišnih instituta koji nude svećenicima, đakonima, posvećenim osobama i laicima višu razinu katehetske formacije kako bi se formirali katehete sposobni koordinirati katehezu na biskupijskoj razini. Instituti potiču katehetska istraživanja i formiraju katehetečare.⁷³

⁷¹ U Hrvatskoj se zadnjih dvadesetak godina osnivaju pastoralni instituti na koje Direktorij računa u njihovoj djelatnosti formacije kateheta. Jedan od njih je Nadbiskupijski pastoralni institut u Zagrebu, koji je osnovao zagrebački nadbiskup i metropolit kardinal Josip Bozanić 3. listopada 2007. godine. O formativnim programima više vidi u: www.zg-nadbiskupija.hr/default.aspx?id=7038 (29. VII. 2022.).

⁷² Koncept interakcije usmjerene na temu prema R. Cohn (<https://www.ruth-cohn-institute.org/tzi-konzept.html>, 30. VII. 2022.) kao umjetnost vođenja posreduje slične kompetencije te se čini potrebnim pružiti katehetama uvid u sadržaje i kompetencije te vrste i sličnih vrsta cjeloživotnog obrazovanja, kao što je supervizija za profesionalno područje ili kršćanska gestalt-pedagogija za osobno i područje rada u grupi, paru i sa zajednicama.

⁷³ Usp. Direktorij, br. 154-156.

2.2. Primjeri formacije kateheta u zemljama u okruženju

Budući da kulturne, povijesne i političke prilike uvjetuju oblik kateheze i vjeronauka u svakoj državi, oblik formacije za vjeroučitelja i katehetu u zemljama u susjedstvu je vrlo različit. Tako primjerice u Sloveniji ne postoji vjeronauk u školama pa ne postoji ni posebna izobrazba za vjeroučitelje.⁷⁴ Njihov se katehetski ured trudi osigurati adekvatnu katehezu koju vode vjernici laici ili diplomirani teolozi. Nerijetko redovničke zajednice aktivno sudjeluju u katehezi, osobito ako imaju privatne katoličke škole u svom vlasništvu.⁷⁵

U Austriji su najčešće vjeroučitelji u školi ujedno i volonteri u katehezi.⁷⁶ U Innsbrucku, prema svjedočanstvu vjeroučiteljice i sveučilišne lektorice dr. Marie Juen, ne postoji neka posebna izobrazba za katehete. Nakon završetka studija za religijske pedagoge i katehetačare ili filozofsko-teološkog studija studenti su osposobljeni za tu službu. Osobito završetkom nastavničkog smjera religijske pedagogije u kombinaciji s još jednim predmetom završava se studij za vjeroučitelja u školi. Služba katehete prepuštena je organizaciji župnika i njegovih pomoćnika.

U Njemačkoj u gradu Wuppertalu, Essenu i drugima u Nadbiskupiji Paderborn katehezu vodi ili organizira stalno osoblje kao što su župni ili pastoralni referenti, župnici, a katkad su to katehete volonteri.⁷⁷ Obično se pod svečanim bogoslužjem oni predstavljaju župnoj zajednici. To su uglavnom roditelji djece prvopričesnika, aktivni vjernici laici, članovi nekih vjerskih skupina i slično. Razmišlja se o nadogradnji te službe cjeloživotnim obrazovanjem.⁷⁸ Primjerice, od 2020. godine postoji tzv. preventivni trening protiv seksualnog

⁷⁴ Usp. <https://sku.rkc.si/> (12. II. 2023.).

⁷⁵ Na projektu Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu ReligioBraz prikazan je cijeli niz iskustava o vjeronauku, katehezi i formaciji vjeroučitelja i kateheta. Usporedi: <https://www.glas-koncila.hr/kako-izgleda-aktualna-slika-religijskoga-obrazovanja-u-europi-na-medunarodnoj-konferenciji-projekta-religiobraz-predstavljena-analiza-vjeronauka-u-sedam-zemalja/> (28. VII. 2022.).

⁷⁶ Na stranici www.katechese.at mogu se naći katehetske ponude za sve oblike katehetskih djelatnosti. Pogledaj sljedeće internetske izvore za vjeronauk u školi: https://www.dibk.at/Media/Organisationen/Schulamts/what_ru (28. VII. 2022.) a za katehezu: <https://www.katechese.at/pages/katechese/aktuelles/index1.html> (20. 5. 2022.). Zanimljivo povezivanje službi lektora, akolita i katehete moguće je pratiti na stranici www.mission-possible.at i ww.pastoral.at/home (22. VII. 2022.).

⁷⁷ O ponudama tečajeva i mogućnostima obrazovanja na stranicama Nadbiskupije vidi u: <https://schule-hochschule.wir-erzbistum-paderborn.de/religionsunterricht/berufskolleg/> (29. VII. 2022.).

⁷⁸ Postoje mnogobrojne prilike za postizanje prve *missio canonica*. Jedna od njih pohađanje tečaja za predavanje vjeronauka na Institutu za cjeloživotno učenje. Usp. <https://www.ifl-fortbildung.de/index.php?id=24110> (29. VII. 2022.).

nasilja, koji je obvezan za sve koji rade s djecom ili mladima u (nad)biskupiji. Osim toga, uvijek postoje iznimke kada lektori ujedno budu imenovani i djeliteljima pričesti i ponudi im se služba župnog katehete na neko vrijeme ili u jednoj školskoj godini.

U Bavarskoj, u Biskupiji Passau, postoji inicijativa da se umjesto usmjerenja na katehezu krizmanika cijeli katehetski proces usmjeri na pastoral krizmanika.⁷⁹ Stoga je ta biskupija od 2021. godine uvela program primanja sve te potvrde od šesnaeste godine života kako bi se adolescente, tj. krizmanike dovoljno dugo prije i poslije primanja sakramenta moglo pastoralno pratiti. Katehezu organiziraju župni referenti i volonteri vjeroučitelji kao i vjernici koji su primili službu katehete. Kroz cjeloživotno učenje razvijaju kompetencije praćenja i odgoja vjere. Osjećaju se, kako je voditelj odjela za vjeronaučnu didaktiku Hans Mendl opisao u jednom intervjuu kao »propovjednici u pustinji ili krotitelji lavova«⁸⁰. Župna kateheza prema H. Mendlu gubi na značenju, a udruge mladih,⁸¹ katoličke škole, zajednice i pokreti dobivaju na važnosti.

⁷⁹ Prije nekoliko godina ta se biskupija odlučila za novi obik kateheze krizmanika sukladno novim dokumentima Biskupske konferencije Njemačke. Usp. DEUTSCHEN BISCHOFSKONFERENZ, Wirklichkeit wahrnehmen – Chancen finden – Berufung wählen. Leitlinien zur Jugendpastoral. Verabschiedet am 23. September 2021. von der Vollversammlung der Deutschen Bischofskonferenz.

⁸⁰ Intervju je vođen za vrijeme boravka u sklopu projekta Erasmus na Sveučilištu u Passau od 13. do 19. lipnja 2022. godina.

⁸¹ Usp. SEKRETARIAT DER DEUTSCHEN BISCHOFSKONFERENZ (Hg.), Leitlinien zur Jugendpastoral. Die deutschen Bischöfe, Pastoralkommission, Nr. 10 (Bonn, 1991.). https://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/veroeffentlichungen/kommissionen/KO_10.pdf (pristup 2. VIII. 2022.). Nakon dvadeset godina generalno zasjedanje njemačkih biskupa 23. rujna 2021. iznjedrilo je dokument pod nazivom »Upute za pastoral mladih«. Usp. https://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/diverse_downloads/presse_2021/2021-184a-Leitlinien-zur-Jugendpastoral.pdf (pristup 2. VIII. 2022.). Praktični oblik pastoralala koji se predlaže može se sažeti u tri koraka a to su: spoznati život u punini, interpretirati ga iz kršćanske perspektive i izabrati živjeti na temelju kršćanskih vrednota. Prema navedenom dokumentu zadaće pastoralala mladih su: oblikovati strukture, živjeti u mreži odnosa, garantirati resurse. Daljnje zadaće su: ozbiljno shvatiti raznolikost životnih okolnosti mladih, poticati raznolikost crkvenih područja pastoralala mladih, biti s mladima na putu traganja, pratiti ih, pomoći im pri odlučivanju, poticati njihovu izobrazbu, izgrađivati vrijednosti i osobnost, omogućiti duhovno iskustvo, zaštititi djecu i mlade, imati smisla za slabe, (obiteljske) prilike uočavati, pozicionirati se u pluralnom društvu, omogućiti međunarodna iskustva, zauzeti se za očuvanje stvorenja, digitalno se unaprijediti, otvarati nove prostore slobode za eksperimentiranje, participativno sudjelovati u Crkvi, misionarski oblikovati Crkvu s mladima, pratiti pratitelje, osposobiti suradnike u pastoralu mladih.

Dokument predviđa uspostavu nekih novih službi. Tako je potrebno osnovati i uspostaviti službe za pomoć u odgoju, službe za volontarijat, za međunarodni rad s mladima, ustanove za izobrazbu mladih, osigurati određene crkve za mlade, razvijati pastoral mladih u redovništvu, poticati socijalni rad s mladima, osnovati udruženja mladih, pratiti mlade radnike, osnivati službe za liturgijsko-kulturnu izobrazbu, poticati pasto-

U Biskupiji Passau postoje župni referenti i pastoralni referenti. Za službu župnih referenata potrebno je završiti sedam semestara studija u Eichstättu i Benediktbauernu ili na Fachakademie tri godine studija za dušobrižnika. Nakon toga dvije godine rada pod supervizijom slijedi ispit. Tek onda se preuzima služba. Obrazovanje za pastoralnog referenta organizirano je na sljedeći način: potrebno je završiti studij teologije od deset semestara koji u zadnjim semestrima uključuje praksu i mentorstvo. Za vrijeme studija obvezna je praksa u župnoj zajednici u trajanju od šest tjedana. Uglavnom je praksa organizirana tako da studenti pohađaju četiri tjedna prakse u vjeronauku, četiri tjedna s mladima ili u socijalnim ustanovama. Uz to studenti su obvezni pohađati duhovne vježbe. Već u šestom semestru studija oni se osobno predstave u župi, prijavljuju za službu i sudjeluju u radu. Po završetku studija obvezna je jedna godina prakse u župi ili školi nakon čega se polaže prvi ispit. Nakon njega slijedi dvije godine rada u pastoralu u župi ili školi te drugi ispit. Potom se dobije trajno *missio canonica*. Treći oblik je završiti seminar za vjeroučitelja u osnovnoj školi za rad s djecom od devet do trinaest godina.

Zaključak

Direktorij za katehezu upućen je općoj Crkvi. Obrađujući poziv, poslanje te formaciju katehete, Direktorij u prvom dijelu postavlja temelje za službu katehete u Crkvi. Tekstovi su teološki utemeljeni, društveno-kulturno razumljivi te djeluju smjerokazno i poticajno. Direktorij po svojoj naravi smjera idealu, otvara široke horizonte i upućuje na potrebe formacije i sustavnog rada u katehezi. On poziva odgovorne da osnuju institucije koje će inicirati, voditi edukaciju kateheta te se brinuti za inicijalnu i trajnu formaciju svih koji su angažirani u katehezi.

Glede katehetske formacije u Hrvatskoj, iako već desetljećima postoje Hrvatske biskupske konferencije koji žele inicirati formaciju kateheta laika i župnih suradnika,⁸² kateheza je desetljećima marginalizirana i prepuštena individualnoj snazi i volji župnika ili pojedinih biskupa. Za nju ne postoji sustavna briga, iako se kateheza, kao temeljna zadaća Crkve unutar evangeliza-

ral ministranata, osnivati nove crkvene pokrete i inicijative, poticati političku izobrazbu, osigurati dane duhovne orijentacije i vrijeme za duhovne obnove i duhovne vježbe.

⁸² Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj. Za život svijeta.* (21. XII. 2012.) Zagreb, 2012.; HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća Na Svetost pozvani* (9. XI. 2018.), Zagreb, 2018.

cije, u Direktoriju postavlja kao odlučujuća zadaća, ipak se čini da njoj prethodi recepcija sinodalne Crkve. Naime, bez recepcije *communio* teologije Drugoga vatikanskog koncila, bez sinodalne Crkve, koja bi više sličila poliedru nego kugli,⁸³ nema ni Crkve dijaloške otvorenosti i sudioničke suodgovornosti⁸⁴ u kojoj bi se mogla odvijati sustavna formacija kateheta.

Direktorij stoga može, pod određenim uvjetima, pokrenuti i potaknuti proces sustavnog rada u evangelizaciji i katehezi kao i formaciji kateheta. On želi revitalizirati katehezu, želi probuditi interes svih odgovornih za katehezu⁸⁵ da sustavno osiguraju uvjete kako bi se formiralo vjernike koji poznaju i s drugima prakticiraju zajedničku vjeru. Na temelju smjernica Direktorij želi obnoviti proces formacije, revitalizirati katehezu kao iskonsko poslanje Crkve u koje su uključeni svi njezini članovi.

Summary

DIALOGUE LABORATORY

SOME ELEMENTS OF THE FORMATION OF CATECHISTS WITH REFERENCE TO THE DIRECTORY FOR CATECHESIS

Jadranka GARMAZ

Catholic Faculty of Theology, University of Split
Ulica Zrinsko-frankopanska 19, HR – 21 000 Split
jadranka.garmaz@gmail.com

The article presents and analyses the guidelines for the formation of catechists. The important elements of catechist formation are explored with reference to the third and

⁸³ Željko TANJIĆ, »Fratelli tutti' u kontekstu učenja pape Franje«. Predavanje održano na simpoziju »Fratelli tutti. Poziv na socijalno prijateljstvo i sveopće bratstvo« u četvrtak 23. rujna 2022. u Zagrebu, u: <https://ika.hkm.hr/novosti/dr-tanjic-fratelli-tutti-u-kontekstu-ucenja-pape-franje/> (1. VIII. 2022.).

⁸⁴ Usp. Branko MURIĆ, Promišljanje o uvjetu mogućnosti fundamentalnoteološkog utemeljenja unutarcrkvenog dijaloga, suradnje i suodgovornosti, 576.

⁸⁵ »Direktorij daje usmjerenja koja bi trebala doprinijeti reviziji suvremene katehetske teorije i prakse. U njemu se pronalaze neki novi naglasci, a istovremeno se očituju i oni neprolazni od kojih u nastojanju oko revitalizacije evangelizacijskog poslanja ne može odustati. U perspektivi decentralizacije i sinodalnog hoda Crkve svaka kršćanska zajednica pozvana je na razlučivanje kako te smjernice prihvatiti i oživotvoriti u konkretnom evangelizacijskom i pastoralnom zalaganju«, Marijana MOHORIĆ, Uvod, u: Međunarodni znanstveni simpozij Novi »Direktorij za katehezu« izazov katehezi i pastoralu danas. Zadar, 24. – 25. rujna 2021. Knjižica sažetaka, Zadar, 2021., 4, u: https://tko.unizd.hr/Portals/65/ilovepdf_merged.pdf (1. VIII. 2022.).

the fourth chapter of the first part of the Directory for Catechesis. Using the method of text analysis, the main criteria of that formation, its structure and actualization in the present context are highlighted, analysed and interpreted. Given that the formation of catechists is a dialogic process, it is compared to a laboratory in which we strive to discover appropriate solutions for the current challenges in catechesis. In the first part of the article, the main elements of the formation of catechists are established, presented and partly analysed, and in the second, the guidelines addressed to those responsible for catechesis are highlighted. Finally, several examples of catechist formation in countries in the neighbourhood are presented.

Key words: *catechesis, catechist, catechist formation, catechesis covers, formation criteria, dialogue laboratory.*